

LEDARE

Ledare: Kravet är Sant + Relevant

PUBLICERAD 2005-12-27

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

Skaffa nyhetsbrev

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

Hur kom det sig att Expressen publicerade osanningar om skådespelaren Mikael Persbrandt? "Olycksfall i arbetet", säger tidningens ägare. "Snarare regel än undantag", hävdar Elisabeth Tarras-Wahlberg (DN Debatt 23/12).

Mycket tyder på att Tarras-Wahlbergs bedömning är mest korrekt. Inte så att det finns en förutfattad vilja att ljuga. Men det saknas en fördomsfri vilja att söka sanningen.

Tidningen anser sig behöva sensationer i den ytterligt hårda kampen om läsare. Därur följer fenomenet "förskrivna berättelser". "Det vore så bra om det var sant som skvallras eller ryktas om en skådespelare eller kungabarnen eller statsministern eller någon annan känd person – så om någon anonym uppgiftslämnare säger sig veta, anstränger vi oss inte över hövan för att själva spräcka bubblan hos en god historia."

Allmänhetens pressombudsman Olle Stenholm tar upp det här fenomenet i en välskriven analys i PO:s årsberättelse för 2004. Han kritiserar det rättmätigt hårt. "Om man sätter dramaturgin först har man till sist inget annat val än att låta sanningen delvis eller helt stryka på foten. Ty först kommer sanningen, sedan dramaturgin. Det är en fråga om trovärdighet, och trovärdighet är den yttersta garanten för att ett nyhetsmedium skall överleva. Det är också en fråga om hur vi behandlar andra människor. ... Mediernas makt är stor redan när den brukas. Den missbrukade mediemaktens väg kantas av offer. När dramaturgin tillåts ta befälet över journalisten i stället för tvärtom, då är det maktmissbruk."

Dessa rader borde läsas högt på redaktionerna, av de ansvariga utgivarna. Talet om offer är inte teoretiskt. Mediernas förfall kommer att följas av självmord i ett litet – tätt sammanvävt – land, där förlust av personligt anseende ofta är liktydigt med att en människa berövas all tillhörighet. Utgivare som i yrkesrollen gör sig totalt hjärtlösa, och låter gangsterreportrar härja fritt, tar på sig en oerhörd skuld.

Att granskningen av vad som är sant inte är särskilt noggrann på dagens Expressen styrks av en artikel under rubriken "Bill Clinton psyksjuk" (24/11). Källa: En av dessa påhittade "tidningar", à la Mad, som finns i USA. De har rubriker som

”Elvis lever”, ”Kvinna födde barn med utomjording”. Alla vet att de uppfinner sensationer, utan täckning – alla utom Expressen.

Diskussionen upptas nu av sanningsfrågan, men det finns en aspekt till. Den gäller relevansen. Allt som är sant är inte relevant att trycka i en tidning. Tryckfrihetsförordningens förtalsparagraf rymmer de båda aspekterna, om än i försiktig form. Pressens etiska spelregler är mer uttryckliga. Under rubriken ”Respektera den personliga integriteten” sägs i punkt 7: ”Överväg noga publicitet som kan kränka privatlivets helgd. Avstå från sådan publicitet om inte ett uppenbart allmänintresse kräver offentlig belysning.”

Vad menas med ”uppenbart allmänintresse”? Det har en utgivare att ta ställning till ”i en ansvarig hållning inför den publicistiska uppgiften”. Klart är att ”allmänintresse” inte är detsamma som att folk i allmänhet är nyfikna och gärna vill kunna skvallra om en person. Klart är också att begreppet ”privatlivets helgd” har en innebörd även för så kallade ”offentliga personer”. Så fann PO förra året att Expressens närgångna bilder av utrikesminister Anna Lindh, när hon skadad fördes bort på en bår, var oförenliga med pressetikens krav på hänsyn till brottsoffer och deras anhöriga.

Det finns en stark tendens på många redaktioner att strunta i att pröva frågan om relevans. Att en person är känd anses vara nog för att inga spärrar ska gälla. Så smyger Expressens fotografer i buskarna på Harpsund för att få en bild på den kvinna Göran Persson går på skogspromenad med. Så trycker man utan eftertanke sensationsartiklar om enskildas kärleksbekymmer eller vårdbehov.

Antag att det varit sant att Mikael Persbrandt sökt professionell hjälp för alkoholberoende. Varför skulle detta vara försvarligt att skriva om i en tidning? Hans roll är på scenen och i filmen. Hans privata sfär är hans privata.

Expressen har utmärkta sidor för ledare och debatt, under ledning av P M Nilsson, och för kultur, under Per Svensson. Men på nyhetsplats har tidningen (liksom delvis Aftonbladet) släppt spärrarna för sanning och relevans. Och den har verksamt bidragit till nedbusningen av språket och det offentliga samtalet i Sverige genom att lyfta fram krönikörer som Linda Skugge och Natalia Kazmierska till stjärnstatus (för den senares bidrag till att förstöra språk och offentlig kultur, se till exempel hennes krönika i Expressen den 30 maj 2005, en text som hade varit otänkbar för någon tidigare ansvarig utgivare i Expressen att ta in i tidningen).

Dynamiken bakom den här utvecklingen är inte svår att förstå. Expressens ledning har varit jagad att till varje pris återta upplaga och därmed ekonomi. Det är, som Maria Schottenius påpekar i en klok kommentar på DN Kultur 20/12, tyvärr inte sant att kvalitet är enda vägen till (kortsiktig) framgång. Att vädja till människors lägsta instinkter kan också ge god försäljning.

Därför är inte framgång det enda krav som en tidningsledning kan ställa på sig själv eller ha som uppdrag från tidningens ägare. Det måste finnas en restriktion i form av krav på inre integritet,

för att låna ett begrepp från SNS:s medierapport. Inre integritet handlar om vad tidningen, dess ledning och ägare, själv vill stå för i hållning, språknivå, kvalitet och etik.

Den tidning som enbart har yttre integritet, det vill säga försvarar sig mot omvärlden, men saknar den inre kan, skriver SNS-gruppen, ”beskrivas som en samvetslös person med skyddsväst”. Där står vi i dag.

TEXT

Hans Bergström

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt